

૪૭૨૪ અથઃ

॥ શ્રી મહિમ્ન સ્તોત્ર સટીક ॥

નથા

॥ શિવપંચાસ્તોત્ર ॥

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
મનમુખ મમનજાલ છુકસેલરા

અમદાવાદમાં

‘આર્યોદય’ પ્રેસમાં છાપ્યું

સંવત્ ૧૯૪૬ મે ૧૦ ૫૦૦-૬

૪૭૨૪

અથ.

મહિમ્નસ્તોત્ર સટીક પ્રારંભ.

॥ શ્રી ગણેશાયનમઃ ॥

પુસ્પદંતઃપ્રવાચ

શ્રી ગણેશાયનમઃ અથ શ્રી મહિમ્નસ્તોત્ર સાર્થ લોખ્યતે.
દોહડો—અજ અવિનાશી એક રસ સત ચિત આનંદ સાર
અક્યારોપ અપવાદથી, કરીએ તત્ત્વ વિચાર. ૧.

ગુણ અનંત છે ધરના, શેષ ન પામે પાર;
શાસ્ત્ર બુદ્ધિ અનુસારથી, વરણું અલ્પ પ્રકાર. ૨

પ્રથમ મહિમ્નની પરનાલિકાકથનકરીએછીએ. એક સમય પુષ્પદંત નામનો આચારી કૈલાસમાં ક્રિડા કરતો હતો છતાં પ્રમાદને લીધે શિવ નિરમાલ્ય પુષ્પપર પગ મુકતો હવો. તે સમય એ પુષ્પદંત આચારી પે તાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે શંકરના અપરાધને લીધે મારી આકાશ ગમનની સિદ્ધિનો નાશ થયો છે. તે સમય શંકરની સ્તુતિને માટે પુષ્પદંત આચારી મહિમ્ન સ્તોત્રનો પ્રારંભ કરતો હવો- એ મહિમ્નના અર્થ પ્રજા ભાષામાં મુક્તાનંદ પરમહંસે પોતાની બુદ્ધિનો અનુસાર મુમુક્ષુઓના બુદ્ધિમાં આરૂઢ થવા સારૂ લખ્યો છે. હવે પ્રથમ શ્લોકમાં નિર્ગુણ તથા સગુણ શંકરનું સ્વરૂપ વર્ણવ્યું છે.

મહિમ્નઃ પારંતેપરમવિદુષોયદ્યસદૃશીસ્તુતિર્બહ્વાદી
નામપિતદવસન્નાસ્ત્વયિગિરઃ ॥ અથાવાચ્યઃસર્વઃ
સ્વમતિપરિણામાવધિગૂણન્મમાપ્યેષ સ્તોત્રેહરનિર
પવાદઃપરિકરઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ:-હે ભગવાન આપના નિર્ગુણ સ્વરૂપના મહિમાનો પાર પુરૂષ જણતો નથી કારણ કે આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ મનુ

ન અને વાણીયા પર છે, તેમજ આપને પુરૂષોએ કરેલી સ્તુતિની યોગ્યતા પણ નથી; અને બ્રહ્માદિકની સંસ્કૃત ભાષાનું ગોચરપણુ આપનું નિર્ગુણ સ્વરૂપ નથી માટે પૂર્વાર્થવડે સ્તુતિની અયોગ્યતા દર્શાવી. હવે ઉત્તરાર્થવડે સ્તુતિની યોગ્યતા દર્શાવેછે. હે ભગવાન, સર્વે જન પોતપોતાની બુદ્ધિને અનુસારે આપની સ્તુતિ કરેછે તેથી સર્વે નિર્દોષ છે; અને આ મહિમ્નસ્તોત્ર બાબત મારે પ્રયત્ન વિનિર્દોષ છે. ૧

હવે શ્લોકના ત્રણ ચરણવડે નિર્ગુણ સ્વરૂપ તથા ચોથા ચરણવડે સગુણ સ્વરૂપનું કથન કરેછે.

અતીતઃ પંથાનંતવચમહિમાવાહ્મનસયોરતદ્યાતૃ
ત્યાયંચકિતમભિધત્તેશ્રુતિરપિ ॥ સકસ્યસ્તોતવ્યઃ
કતિવિધગુણઃકશ્યવિપયઃ પદેત્વર્વાચીનેપતત્તિનમ
નઃકશ્યનવચઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ:-ભગવાન, આપનો મહિમા મન તથા વાણીવડે બહુવામાં આવતો નથી અને આપના મહિમાને શ્રુતિયોપણુ માનપૂર્વક કથન કરેછે, અને નેતિ નેતિ વાક્યવડે વેદ સકળ વાચ્યનો નિષેધ કરવા છતાં બીજા અર્થવડે વસ્તુનું પ્રતિપાદન પણ કરેછે; તો એ રીતનો આપનો મહિમા વર્ણવવાને કોઈ પુરૂષ શક્તિવાન નથી તેમજ આપ કોઈપણ પુરૂષને ઈ-

દ્વિય ગોચર પાણનથી. હવે સગુણ વસ્તુની યોગ્યતાદેખાડેછે
 હે પ્રભુ, આપના માયિક સ્વરૂપવિષે સર્વ પુરુષોની મનવાણી
 પહોંચે છે ૨ હવે પરમેશ્વરને સર્વ શાસ્ત્રોના કર્તા ઠરાવેછેઃ
 મધુશ્ફીતાવાચઃપરમમમૃતાંનિર્મિતવતસ્તવબ્રહ્માન્કિ
 વાગપિસુરગુરોર્વિશ્વમયપદમ્મમત્વેતાં વાર્ણીંગુણકથ
 પુણ્યેનભવતઃ પુનામીત્યર્થેસ્મિન્પુરમથનબુદ્ધિર્વ્યવ
 સિતા ॥ ૩ ॥

હે ભગવાન, મારી સ્તુતિને લીધે આપને કોઈપણ પ્રકારે સંતોષ થતો નથી; કારણકે, જે વાણી છે તેતો આપની રચેલી છે અને મધૂર ગુણવર્ણુ યુક્ત છે તેમ છતાં વેદાંતના સિદ્ધાંત જન્ય પરમ અમૃત રૂપ છે, વળી સુરગુરુ એટલે બ્રહ્મદેવની વાણી આપને વિષે આશ્ચર્ય પામે છે તો અસ્મદાદિકની તો અણતરોજ શી? હે પ્રભુ, આ સ્તુતિ રૂપી અર્થમાં મારી બુદ્ધિનાં પ્રમાણમાં ઉચ્ચ કરું છું તે આપના ગુણ કથનને લીધે હું મારી વાણીને પવિત્ર કરું છું. ૩

હવે ત્રણ શ્લોકવડે મિમાંસાદિકનાં મતનું નિરાકરણ કરતે થકે અંતકાર પરમેશ્વરને નમસ્કાર કરેછે.

वर्तैश्वर्ययत्तज्जगदुदयरक्षा प्रलयकृत्रयीवस्तुव्यस्तं

તિસૃષુગુણભિન્નાસુતનુષુ ॥ અભવ્યાનામસ્મિન્વરદ
રમણીયામરમણીંવિહંતુંવ્યાક્રોશી વિદધતઙ્હૈકેજ
હધિયઃ ॥ ૪ ॥

અર્થ:-હે ભગવાન,આપનું ઐશ્વર્ય વ્યસ્ત આરોપિત છે,
અને બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર એ ત્રણ તનુગુણોવડે બુદ્ધે બુદ્ધ
પ્રતીત થાયછે.વર્ણી એ ઐશ્વર્ય ત્રણેલોકની ઉત્પત્તિ,સ્થિતિ
તથા પ્રત્યય કરવા છતાં બ્રહ્મા, વિષ્ણુ તથા રૂદ્ર રૂપે છે. હે
ભગવાન,કોઈજડબુદ્ધી ભિમાંસકાદિક મત્તવાળા જનો આ-
પના ઐશ્વર્યની નિંદા કરેછે. એ નિંદા પાપી પુરુષોને પ્રિય
લાગેછે, પરંતુ આપના સર્વજ્ઞાનાદિ ગુણયુક્ત ઐશ્વર્યની
નિંદા શુદ્ધ મુમુક્ષુઓને અતિ અપ્રિય લાગે છે. ૪

હવે નિંદાને દર્ષાવીને કહે છે.

કિમીહઃ કિંકાયઃ સર્વલુકિમુપાયસ્ત્રીભુવનંકિમા
ધારોધાતાસૃજતિકિમુપાદાનઙ્હતિચ ॥ અતર્ક્યૈશ્વ
ર્યેત્વચ્ચનવસરદુસ્થોહતધિયઃ કુતર્કોયંકાંશ્ચિન્મુખ
રયતિમોહાયજગતઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ:-એ ધાતા પરમેશ્વર ત્રણ ભુવનની ઉત્પત્તિ કરેછે
પરંતુ તેઓને ઉત્પન્ન કરવા બાબત શી ક્રિયા? કેવા પ્રકારની

કયા કયા પ્રકારનો ઉપાય? કયા પ્રકારનો આધાર તથા જગતને ઉત્પન્ન કરવામાં નિમિત્તઉપાદાન કારણશું છે? એવી કુતર્ક કે સાક મંદબુદ્ધિયુક્ત પુરૂષો કરે છે. હે પ્રભુ એ કુતર્કનું તાત્પર્ય એ છે કે, જગત તથા તમારા ભક્તોના ચિત્તને ભ્રમણા પમાડવી. આપને વિશે એવા કુતર્ક કરવો એજ અયોગ્ય છે કારણ કે, આપ તો અચિંત્ય માહાત્મ્ય યુક્ત છો. ૫

અજન્માનોલોકાઃ કિમવયવંતોપિજગતામધિષ્ઠા
તારંકિંભવવિધિરમાદૃત્યભવતિ ॥ અનીશોવાકુર્યા
હ્રુવનજનનૈકઃ પરિકારોયતોમંદાસ્ત્વાપ્રત્યમરવર
સંશરતદ્વમે ॥ ૬ ॥

અર્થ:-હે અમરવર, દેવોમાં તમે શ્રેષ્ઠ છો. ભુર્ભુવાદિ સપ્તલોક એવેવી (અવયવ સહિત) દેવા છતાં અજન્મા હશે. એવી સંભાવના થતી નથી કારણ કે, જે સાવેવ (અવયવ સહિત) વસ્તુ છે તેનો જન્મ પણ થાય છે, જેમ ક્યોડા સાવેવી છે તેથી ઉત્પત્તિમાન છે. આ જગત અધિષ્ઠાન પરમેશ્વરની આપેક્ષા વગર ઉત્પન્ન થતું હશે. ઇશ્વર સિવાય બીજો કોઈ જગતકર્તા હશે. એ ભૂવનો ઉત્પન્ન કરવામાં સામગ્રી શી છે? એવી રીતે પાપી મિમાંસકાદિક મતવાળા આપ બાબત અનૈક પ્રકારના સદેહ કરે છે, પરંતુ આપને વિષે સંશયની

યોગ્યતા નથી તેમજ આપ ઇશ્વર કરતાં બીજે કોઈ સમર્થ પણ નથી. ૬ હવે પરમેશ્વરના સ્વરૂપના નિરૂપણ વિષે ૫૬ શાસ્ત્રોનો વિવાદ દર્શાવે છે.

ત્રયીસાંખ્યયોગઃ પશુપતિમતંવૈષ્ણવમિતિ પ્રભિ
ન્નેપ્રસ્થાનેપરામિદમદઃપથ્યમિતિચ ॥ રુચીનાંવૈચિ
ત્ર્યાદ્વજુકુટિલનાના પજુષાંનૃણા મેકોગમ્યસ્ત્વમ
સિપયસામર્ણવદ્વ ॥ ૭ ॥

અર્થ:-ત્રણ વાક્યોવડે ત્રણ વેદ, સૌંખ્યવડે કપિલ મત્ત, યોગ વાક્યવડે પાતાંજલિ ન્યાય એટલે વૈશેષિક શાસ્ત્ર, પશુપાત વાક્યવડે શૈવશાસ્ત્ર તથા વૈષ્ણવ વાક્યવડે નારદ પંચરાત્ર એમ અંગિકાર કરેલાં છે. એ રીતે પંચભેદ કહ્યા, પણ સકલ મત્તવાદીઓ અહંકારવડે પોતપોતાના સિદ્ધાંતને અધિક માને છે કારણકે સર્વપુરૂષોની ઇચ્છાઓ જુદેજુદી વિચિત્રછે પરંતુ જેમ સર્વ નદીઓનાં જલ પ્રથક પ્રથક માર્ગોવડે એકજ સમુદ્રમાં મળી જાયછે તેમ અધિકાર ભેદવડે આપ એક પ્રભુ સુસુક્ષ્મોને પ્રાપ્ત થાઓ છો. ૭

મહોક્ષઃસ્વદ્વાંગંપરશુરજિનંભસ્મફણિનઃ કપાલંચે
તીયચવવરદતંત્રોપકરણમ્ સુરસ્તાંતામૃદ્ધિદધતિ

તુમવદ્વપ્રણિહિતાંનાહિહસ્વાત્મારામં વિષય મૃગતૃ
ણાન્નમયતિ ॥ ૮ ॥

અર્થ:-ભોવરદ,અભયના દાતા તંત્રાપકરણુ વગેરે આપ-
ને અદ્ય સામગ્રીછે.તેમાંપ્રથમ ઉક્ષનંદીગણુ, બીજું દંડપર
બ્રહ્મકપાલ, ત્રીજું પરશુકુહારનું આયુદ્ધ,ચોથું અજીન ગજ-
ચર્મ. પાંચમીવનદગ્ધ કાષ્ટની ભસ્મ,છઠાં કૃણીધર સર્પોનાં
ભુપણુ તથા સાતમાં મનુષ્યોનાં મસ્તકોનાં તુમલાં છે તેથી
અદ્ય વિભુતિછે અને દેવલોકો આપની કૃપાદ્રષ્ટીવડે મહાન
ઋદ્ધિને ધારણુ કરેછે.એ રીતે વિષય રૂપા મૃગ તૃણા આ-
ત્મારામ યોગીઓને બ્રહ્મનિષ્ઠાથી ચલાયમાનકરી શકતી ન-
થી માટે સર્વયોગીઓ કરતાં શંકરને શ્રેષ્ઠ પ્રતિપાદનકર્યા.૮

ધ્રુવંકશ્ચિત્સર્વં સકલમપરસ્ત્વધ્રુવ મિદંપરોઘ્રોવ્યા
ઘ્રોવ્યેજગતિગદાતિવ્યસ્તવિષયે ॥ સમસ્તેપ્યેતસ્મિ
ન્પુરમથનતૌર્વિસ્મિતઇવસ્તુવન્ જિહેમિત્વાંનખલુ
નનુઘૃષ્ટામુખરતા ॥ ૯ ॥

અર્થ:-હે પુરમથન,કોઈ સમય કેટલાએક મિમાંસકો આ
સર્વજગતને ધ્રુવ નિત્ય માનેછે.કેટલાક બૌદ્ધમતના નાસ્તિ-
કો આ સર્વ જગતને આનત્ય માનેછે.બીજા દોઝખરી ના-
સ્તિકો આ જગતને નિત્યાનિત્ય માન છે. એ રીતે આકા-

શાદિક પંચભુતનો નિત્ય છે એમ માનેછે. અને ઘટપટાદિ સર્વ પદારથોને અનિત્ય માનેછે. એ રીતે માનેછે એ રીતે મતવાદી લોકો આ જગતને બિન બિન પ્રકૃતિયુક્તનું માને છે. ભટ બૌદ્ધાદિકની પેઠે હું આપ પ્રભુની સ્તુતિ કરતોયકો લજ્જા પામું છું કારણ કે નિશ્ચય છતાં આશ્ચર્યથી ભ્રમિત થવું, એ મુરખતા છતાં અતી ચપળતાવાળા પુરૂષને લજ્જાની પ્રાપ્તિ કરે તેમ છે. ૯ બ્રહ્મદેવ તથા વિષ્ણુ મળીને શંકરના ઐશ્વર્યનો અંત લેવા ગયા તે પ્રકાર દરશાવે છે.

તવૈશ્વર્યયત્નાદ્યદુપરિવિરિંચોહરિરધઃ પરિચ્છેતું
યાતાવનલમનલસ્કંધવપુષઃ ॥ તતોમક્તિશ્રદ્ધાભર
ગુરુગૃણમ્બ્યાં ગિરિશયત્સ્વયંતસ્થેતામ્બ્યાંતવકિમનુવૃ
ત્તિર્નફલતિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:-આપના ઐશ્વર્યનો અંત લેવાસાર બ્રહ્મદેવ આકાશ તરફ અને વિષ્ણુ પાતાળમાં ગયા પરંતુ ઉભયમાંના કોઈને પણ આપનો અંત પ્રાપ્તથયો નહીં કારણ કે આપ પ્રભુ તો વાયુ અને અગ્નિ સ્વરૂપી છો, તેમાં વાયુતત્ત્વ પર્યંત લિંગનું મસ્તક છે અને કાળ અગ્નિ પર્યંત લીંગનું મુળ છે બ્રહ્મદેવ માત્ર બ્રહ્માંડના અને વિષ્ણુ માત્ર જળ તત્ત્વના નવાસી છે માટે આપનું ઐશ્વર્ય જાણવાને કોઈ સમર્થ થતા નથી,

અને એ બ્રહ્માવિષ્ણુના અંતરમાં આપ સ્વત પ્રાગયમાનછે
તો બ્રહ્માવિષ્ણુ શ્રદ્ધા અને ભકિતવડે આપની સ્તુતિ કરેછે.
હે ભગવાન, આપની જેવા કલની પ્રાપ્તિ કરતી નહિ હોય
એવું સમજવું એ કેવાળ મુર્ખતા છે તો, આપ ઈશ્વરની ભ-
કિત સાક્ષાત્ પરંપરાગત કલને આપનારી છે. ૧૦ હવે
રાવણનું પરાક્રમદર્શાવવાનેમાટે રાવણની ભકિત કથન કરેછે.

અયત્નાદાપાદ્ય ત્રિભુવનમવૈરવ્યતિકરંદશાસ્યોયદ્વા
હૂનમૃતરણકંડૂપરવશાન્ ॥ શિરઃપદ્મશ્રેણીરચિતચ
રણાંભોરુહબેલઃસ્થિરાયાસ્ત્વદ્રક્તેસ્ત્રિપુરહરવિસ્ફૂર્જિ
તમિદમ્ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ: હે ત્રિપુરહર, યુદ્ધની ઈચ્છાને લીધે સદા ચૂળવળી
રહેલી વીશભુજઓ યુક્તના રાવણને યત્ન રહિતપણે નિઃ-
શત્રુયુક્ત ત્રિભુવનનું રાજ્ય પ્રાપ્ત થયું તેમાં રાવણનું પરાક્રમ
માત્ર આપની સ્થીર ભકિતજ છે. એ ભકિત એવી કે, રાવણ
ચોતાના દશ મુસ્તક નિજ હસ્તે છેલી, પાંડિત કરી કમળની
પેટે આપ પ્રભુને ચરણે બલિદાન આપતો હવો. વિશેષ ક-
રીને આપનું પુજન સર્વને સકળવસ્તુની અધિકતાની પ્રાપ્તિ
થવાનો હેતુ છે. ૧૧ હવે શંકરનું મહદ્દપણું સુચવવાને
વાસ્તે રાવણની કુટીલતા દરશાવે છે.

अमुष्यत्वत्सेवासमधिगतैसारंभुजवनं बलात्कैला
सेपित्वदधिवसतौविक्रमयतः ॥ अलभ्यापाताले
प्यलसचलितांगुष्ठशिरसिप्रतिष्ठात्वय्यासीत्ध्रुवमुप
चितोमुह्यतिखलः ॥ १२ ॥

अर्थः हे भगवानरावणु आपनी सभीष कैलासमां वा-
सतो थको आपने पोताना वीश भुजयोनुं पराक्रम देखा-
तो हवा. आपना भजने लाधे ये पाताणमां टको शक्यो
नहि. आपनी सेवा भक्तिने लाधे रावणने भजनी प्राप्ती
थछ तथापि आपे आपना अंगुष्ठानो भार रावणनामस्त
कपर अनायासे दीधो. ऐत्रासां तो तेनाथीपाताणमां र-
हेवाणुं नही. विशेष करीने पारका और्ध्वने पामेला दुष्ट
जन मोह पामेछे तो महान पुष्पनी कृपा दुष्टजनने क्षण-
दाता शनी नथी. १२ हवे शंकरना अनुग्रहथी आणु-
सुरनुं पराक्रम दर्शावेछे.

यद्विद्विसुत्राम्णो वरदपरमोच्चैरपिसतीमधश्चक्रेबा
णः परिजनविधेयत्रिभुवनः नतच्चित्रंतस्मिन्वरिव
सितरित्वच्चरणयोर्नकस्याप्युन्नत्वैभवति शिरस
स्त्वय्यवनतिः ॥ १३ ॥

અર્થ:-હે વરદાતા પ્રભુ, ઇંદ્રની અતીઉત્કૃષ્ટ ઋદ્ધિને ત્રણે ભુવનોને દાસત્વપણે વરતાવનારો બાણાસુર પાતાળમાં લેઈ ગયો એમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી કારણ કે તે આપના ચરણની પુજા કરનારો હતો; માટે જે જનો આપને વદેછે તેઓને ઇળની પ્રાપ્તિ થાય એ પ્રત્યક્ષજ છે. ૧૩

અકાંડબ્રહ્માંડક્ષયચકિતદેવાસુર કૃપાવિધેયસ્યા
સીદ્યસ્ત્રિનયનવિષંસંહૃતવતઃ ॥ સકલમાષઃકંઠેતવ
નકુરુતેનશ્રિયમહોવિકારો પિશ્ચાઘ્યોભુવનભયમં
ગવ્યસનિનઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-હે ત્રિનયનઆપે કૃષ્ણપાંદુરવરણના વિષનું પાન કર્યું છતાં એ વિષ કંઠને વિશે સ્થિત હોવાથી અતી શ્રીય શોભાને આપેછે. અકાંડ સમય ન છતાં બ્રહ્માંડના નાશને દેખીને, દેવો તથા અસુરો ભયને પામવા લાગ્યા, તેમજ દેવ તથા અસુરોના કલેશને અસહન કરવાસાથે આપે કૃપા કરીને વિષનું પાન કર્યું તો, હે પ્રભુ સંસારીજનોનાં સંસારી દુઃખો દુર કરવાનું આપને વ્યસનજ છે. ૧૪

હવે કામદેવની કથા વરણવે છે.

અસિદ્ધાર્થાનૈવકચિદપિસદેવાસુરનરે નિવર્ત્તંતેન્નિ
ત્યંજગતિજયિનોયસ્યવિશિષ્ઠાઃ ॥ સપદ્યત્ત્રીશત્વા

મિતરસુરસાધારણમભૂત્સ્મરઃ સ્મર્તવ્યાત્માનહિવ
શિષુપથ્યઃ પરિભવઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:-હે ઇશ, કામદેવનું બાણમાલરહિત છે તેથી તે બા-
ણ આ જગતમાં દેવ, અસુર તથા નરલોકને જીતવાને નિ-
શ્કળ ન થતાં, સર્વને વશીભુત કરે છે; તથા પી આપની સાથે
કામદેવ ખીજા ઇંદ્રાદી દેવોની પેઠે વરતવા લાગ્યો તેથી દ-
હન થયો અને સ્મરણ માત્રનું જ કામદેવનું શરીર રહ્યું. એ
કનીષ્ઠ થયો તેનું કારણ માત્ર જીતેંદ્રાચ પુરૂષને પરાલવ પ-
માડવાનું છે. એ સુખનો હેતુ નથી કારણ કે, ઇશ્વરનો અ-
નાદર એ વિનાશકારક છે. ૧૫ હવે શકરને નમસ્કાર
કરતે થકે ગ્રંથકાર એ પ્રભુના નૃત્યનું કથન કરે છે.

મહીપાદાઘાતાદ્રજતિસહસાસંશયપદંપદં વિષ્ણો
ર્ધ્રામ્યદ્રુજપરિઘરુગ્ણગ્રહગણમ્ ॥ મુહુદ્યૌર્દૌસ્થ્યંયા
ત્યનિભૃતજટાતાહિતતટાજગદ્રક્ષાયૈત્વંનટસિનનુ
વામૈવવિભુતા ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:-હે ભગવાન, આપે જગતના રક્ષણ તથા દુશ્ટોના
નાશને અર્થે ચરણો ધરતાં ઉઠાવતાં પૃથ્વી નીચી ઉંચી થવા
લાગી એવો નૃત્ય કર્યો, તેથી વીષ્ણુપદ આકાશે ભ્રમણ ક-

રતું હવું; તથા હાવભાવ બતલાવતાં ભુજઓ ફેરવવાને લી-
ધે નક્ષત્રગણો રહ્યાં કે નષ્ટથયાં તે બાબત શંકાયથવા લાગ્યો;
અને ઉભય સ્વર્ગદ્વાર વ્યથા પામ્યાં, તેમજ જટા ફેરવવાથી
સ્વર્ગનું એક પાસુ તાટિત થયું. ઘણું કરીને આપનું એકથય
વિપરિત પણ છે તથાપિ આપ ઇશ્વરની ઇચ્છા સ્વતંત્ર છે.
૧૬ હવે શંકરના વિરાટ સ્વરૂપનું કથન કરે છે.

વિચિત્રાપીતારાગણગુણિતફેનોદ્રમરુચિઃ પ્રવાહોહા
વારાંયઃ પૃષ્ઠદલધુદ્વૃષ્ઠઃ શિરસિતે । જગદ્વીપાકારંજ
લધિવલયંતેનકૃતમિત્યનેનૈવોન્નેયંધૃતમહિમદિવ્યં
તવવપુઃ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ-હે જગદાધાર, આપના શરિરપર મહાન જળપ્ર-
વાહ ઝીણી ફરફરની પેઠે વરસતો દેખાય છે તેથી વિરાટ
સ્વરૂપનું પરિમાણ નથી. એ જળપ્રવાહ આકાશવત વ્યાપક
અને તારા તથા નક્ષત્રોના સમુહમાં ફેણ સમાન છતાં, તેજનો
ભાષ્ય થાય છે, જેમ નગરની પાછળ ચોતરફ ખાદ્ય હોય છે
તેમ જળના પ્રવાહને લીધે ચોતરફથી સર્વ જગતને આવરણ
કર્યું છે. એ રીતે આપના વિરાટ શરિરને અનુમાનથી જાણી
શકાય છે કે, આપનું વપુ શરિર દિવ્ય પ્રભાચુકત છે. ૧૭

રથઃ ક્ષોણીયંતાશતધૃતિરંગેન્દ્રોધનુરથોરથાંગેચંદ્રા

કૌરથચરણપાણિઃ શરદ્વિતિ ॥ દિધક્ષોસ્તેકોયંત્રિ
પુરતૃણમાડંબરવિધિર્વિધેયૈઃ ક્રીડંત્યો નિખલપરતંત્રાઃ
પ્રભુધિયઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થઃ : હે દેવ, જે સમય ત્રીપુરને દહન કરવાના આપના ઇચ્છા થઈ તે સમય પૃથ્વીરૂપી રથ, બ્રહ્મારૂપી સારથી, હિ-
માચલ પર્વતરૂપી ધનુષ, સુર્ય તથા ચંદ્રરૂપી રથનાં પૈડાં, જ-
ળરૂપી રથચરણ એટલે રથની પંજણી આ તથા વિષ્ણુરૂપી
બાણ કર્ધાં; તે બન્ન, વીર્ય, શક્તિ તથા બુદ્ધિ થકી યુક્ત પુ-
રૂષો નિશ્ચય કરીને પરાધિનપણું ક્રિડા ન કરતાં નિજ શક્તિ-
થી વિનોદ કરેછે. ૧૮

હરિસ્તેસાહસ્રંકમલવલિમાધાયપદયોર્યદેકોનેત
સ્મિન્નિજમુદહરન્નેત્રકમલમ્ ॥ ગતોભક્તયુદ્રેકઃપ
રિણતિમસૌચક્રવપુષાત્રયાણાંરક્ષાયૈત્રિપુરહરજાગ
ર્તિજગતામ્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ : હે ત્રિપુર હરહરી, આપના ચરણની પુખ્તવિષ્ણુ-
સહસ્ર કમળવડે કરતા હવા, તેમાં એકબીજું હોયતો પોતે
પોતાના નેત્રકમળની તુલ્યના સંકલ્પ કરીને કોઈ બાજે અ-
લ્પથપ આપને અર્પણ કરતા તેથી અવિકલકિતને લીધે ચ-

કરૂંય ધારણ કરીને સ્વર્ગ, મૃત્યુ તથા પાતાલ એ ત્રણેલોક-
નું રક્ષણ તમેજ કરોછો. એ રીતે મહારસન ચક્રની શક્તિ
વિષ્ણુને તેમજ આપેલી છે. ૧૯

હવે કર્મફલના દાતા શંકરનેજ પ્રતિપાદન કરેછે.

ક્રતૌસુપ્તેજાગ્રત્ત્વમસિફલયાંગેક્રતુમતાંકમર્મપ્રધ્વ
સ્તંફલતિપુરુષારાધનમૃતે ॥ અતસ્ત્વાસંપ્રેક્ષ્યક્રતુ
ષુફલદાનપ્રતિભુવં શ્રુતૌશ્રદ્ધાંબત્ત્વાદૃઢપરિકરઃક
ર્મસુજનઃ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ: હે ભગવાન, સકામી પુરૂષો કર્મ બાબત દૃઢ વિ-
શ્વાસકરીને પ્રવર્ત થાયછે, અને શ્રુતિ અથવા વેદ વાક્યપર
દૃઢ વિશ્વાસ કરીને કર્મ કરેછે. વળી ક્રતુયજ્ઞમાં ફલદાતા
આપને જાણીને કર્મ કરેછે; વિનષ્ટ કર્મફળની પ્રાપ્તી તમેજ
કરોછો. અને પુરૂષોને નષ્ટ કર્મફળની પ્રાપ્તી ઇશ્વરના આરા-
ધન વિના સિદ્ધ થતી નથી. ॥ ૨૦ ॥ હવે શંકરના કોપથી
દક્ષપ્રજાપતિના યજ્ઞનો વિદ્વંસ થયો તે કથન કરે છે.

ક્રિયાદક્ષોદક્ષઃ ક્રતુપતિરધીશઃ સ્તનુભૃતામૃષીणा
માર્ત્તિવિજ્યંશરણદસદસ્યાઃ સુરગणाः ॥ ક્રતુષ્ત્રેષસ્ત્વ
ન્નઃ ક્રતુફલવિધાનવ્યસનિનોધ્રુવંકર્તુઃ શ્રદ્ધાવિધુર

મભિચારાયહિમસ્વાઃ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ.-હે શરણુદાતા, દક્ષપ્રજાપતી ક્રિયાકર્મમાં કુશળ હતો. અને યજ્ઞકર્મ બાબત યજ્ઞમાન પણ આપજી હતા. વ-શિષ્ઠાદિક ઋષિયો યજ્ઞમાં રત્વીજ (કર્મના કરાવનાર) હતાતે-મજ ઇંદ્રાદિક દેવો દક્ષપ્રજાપતિની સભામાં બેઠા હતા. એ રીતની સામગ્રી દક્ષના યજ્ઞમાં હતી તથાપી આપના કોપને લીધે નષ્ટ થઈ; કારણ કે, યજ્ઞમાં યજ્ઞમાનને કળ સંપાદન કરવાનું આપને વ્યસનજી છે તથાપિ યજ્ઞમાનની અદ્વાવીના યજ્ઞકર્મ વિશેષ કરીને વીપર્યયના હેતુ થાય છે. ૨૧

હેવે પ્રજાપતિના કામનો આવાભાવ મૂચવે છે.

પ્રજાનાથનાથ પ્રસમમભિકંસ્વાંદુહિતરંગતંરોહિદ્ભૂ
તાંરિરમયિષુમૃવ્યસ્યવપુષા ॥ ધનુષ્પાણેર્યાતંદિવમ
પિસપત્રાકૃતમસુંત્રસંતંતેડ્યાપિત્યજતિનમૃગવ્યાધ
રમસઃ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ હે ભુનાથ, આપનો મૃગ સમાનનો વેગ હાલ વર્ત-માનકાળમાં પણ મટતો નથી; કારણ કે, આપના હાથમાં ધ-નુષ છતાં પ્રજાનાથે લજ્જત હોતેથકે મૃગશરીર ધર્યું અને શ્ર-હદેવ આપની પુત્રી મૃગલનું શરીર ધરીને નાસવા લાગ્યા તથાપિ પ્રજાનાથે અતી કામથી વ્યાકુળ હોતેથકે પાછળન

પાછળ ધાવા માંડ્યું. આપના ભયથી બ્રહ્મા પણ સ્વર્ગમાં નાસવા લાગ્યા તોપણ તેણે બ્રહ્માની પુંઠ મેલો નહીં અને આપે પણ તેના પીછે છોડ્યો નહીં તેથી અઘાપિ પણ એ તારાઓ આકાશમાં બ્રજશિર નક્ષત્રમાં જણાય છે. ૨૨

હવે પાર્વતીનો મુંઠભાવ કથન કરે છે.

સ્વલાવણ્યાશંસાદૃતધનુષમન્હાયતૃણવત્પુરઃ પ્લુપ્તં
દૃષ્ટ્વાપુરમથનપુષ્પાયુધમપિ ॥ યદિસ્ત્રૈષંદેવીયમનિ
રતદેહાર્ધઘટનાદવૈતિત્વામદ્વાવતવરદમુગ્ધાયુવત
યઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્ચ-પુરમથન, વિરહરૂપી ધનુષ્યને ધારણ કરીને ઉભેલો કામદેવ તૃણની પેઠે સીધ દહન થયો તે તથા આપનું અર્ધ શરિર પોતાના શરિરમાં વિવમાન છે એમ જણવા છ. તો પાર્વતિ આપના સનમુખ આવીને ઉભાં અને સ્વલાવણ્યનું અભિમાન કરતે થકે આપને સ્ત્રી લ'પટ માનવા લાગ્યાં તો સ્ત્રી જતિ મુંઠ છે. ૨૩

શ્મશાનેષ્વાક્રીડાઃ સ્મરહરપિશાચાઃ સહચરાશ્ચિ
તાભસ્માલેપઃ સ્વગપિનૃકરોટીપરિકરઃ ॥ અમંગ
લ્યંશીલંતવભવતુનામૈવમશિલં તથાપિસ્મર્તૃજાવ

રદપરમમંગલમસિ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ:-હે સ્મરહર, આપ શ્મશાનમાં કીડા કરોછો. આપની સંગે પિશાચો રહેછે તથા અંગે શ્મશાનની ભસ્મલેપન કરવા છતાં મનુષ્યોનાં તુમલાંની માળા ધારણ કરોછો. હે વરદાયક પ્રભુ, એ રીતે આપની સામગ્રી અમંગલરૂપ છે. તથાપિ જે પુરૂષો આપનું સ્મરણ કરેછે તેઓનું આપ પરમ મંગલરૂપ છે. ૨૪

મનઃ પ્રત્યક્ષચિત્તેસવિધમવધાયાત્તમરુતઃ પ્રહૃષ્યદ્રો
માણઃ પ્રમદસલિલોત્સંગિતદ્વશઃ ॥ યદાલોક્યા
લ્હાદન્હદદ્ વનિમજ્યામૃત્તમયેદધત્યતંસ્તત્ત્વંકિમ
પિયમિનસ્તત્કિલભવાન્ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:-હે ભગવાન, ચિત્તને વિષય તરફથી રોકીને યોગ શાસ્ત્રમાં કહેલાં સાધનો કરીને, આપની તરફ ચિત્ત લગાવી ને, આત્મપ્રાણ તથા આપાનવાયુનું નીરોધન કરતેથકેહર્ષનું આનંદનં લાધે ઇંઆટાં ઉભાં થયા છતાં પ્રમદ આનંદવડે જેઓનાં નેત્રોમાં જલ ભરાઈ ગયુંછે એવા યમી યોગીઓ આપના સતચીદાનંદ રૂપને પોતાના અંતઃકરણમાં ધારણ કરીને જેમ શીતળ તલાવમાં કીડા કરવાથી પુરૂષ આનંદ પામેછે, તેમ આપના અમૃતરૂપી તત્ત્વને ધારણ કરીને આ

નંદ પામેછે. ૨૫

ત્વમર્કસ્ત્વંસોમસ્ત્વમસિ પવનસ્ત્વંહુતવહસ્ત્વમાપ
ત્વંવ્યોમત્વમુધરિણિરાત્માત્વમિતિચ ॥ પરિચ્છિ
ન્નામેવંત્વયિ પરિણતા વિભ્રતુગિરંન વિદ્મસ્તત્તત્ત્વં
વયમિહતુયત્ત્વંનભવસિ ॥ ૨૬ ॥

અર્થ-હે ભગવાન, સુર્ય, ચંદ્ર, વાયુ, અગ્નિ, જલ, આ-
કાશ, પૃથ્વી તથા સર્વના સંક્ષીપ્તઆત્મા એ સર્વરૂપે આ-
પજ છે. આપના સ્વરૂપને જાણનારા પરીપક્વ બુદ્ધિવાળા
પુરૂષો પોતાની વાણીવડે આપના સ્વરૂપનું જુદુજુદુ કથન
કરેછે. હું આ જગતમાં આપનાર્થી કોઈપણ પૃથક વસ્તુ દે-
ખતો નથી તો સકળ જગત આ જૈતન્યરૂપ આપજ છે. ૧
૨૬ હવે ઔંકાર તથા શંકરનો વાચ્ય વાચક સંબંધ
કથન કરે છે.

ત્રયીતિસ્ત્રોત્તિસ્ત્રિભુવનમથોત્રીનપિસુરા નકારા
દૈર્વર્ગૈસ્ત્રિભિરભિદધત્તર્ણિવિકૃતિ ॥ તુરાયંતેધામ
ધ્વનિભિરવરુંધાનમણુભિઃ સમસ્તવ્યસ્તંત્વાંશરણદ
ગૃણાત્યોમિતિપદમ્ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ-હે ભો શરણુદ, ઐં, એ પદવડે આપની સ્તુતિ થાયછે. ઐંકાર સર્વ રૂપથી સમસ્ત તથા અક્ષરરૂપે વ્યસ્ત ભિન્નછે. અકાર, ઉકાર તથા મકાર એ ત્રણ વર્ણવડેરૂગ, યજુ ર તથા શામ, એ ત્રણે વેદોને ધારણ કરેછે તથા ઉદાત અ- નુદાત તથા સ્વરીતભેદેકરીને સર્વ સ્વર તથા વ્યંજનનેધારણ કરેછે. ત્રણલોક તથા બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને રૂદ્ર એ ત્રણે દે- વોને પણ ઐંકાર ધારણ કરેછે. ઐ ઐંકાર આપના સુક્ષ્મ તેજ તુરીયા નામના ધામમાં વ્યાપકછે. એ તુરીયાનું સ્વરૂપ એવું છે કે, જાગ્રતાવસ્થામાં દૃઢ્યથી કંઠસુધી, સ્વપ્નમાં કંઠ- થી તાળુસુધી, સુશુપ્તિમાં તાલુથી લલાટસુધી તથા શિવત- ત્વતુરીયામાં લલાટથીકુંભીસુધી વ્યાપકછે. તુરીયાસ્વ- રૂપ ષટ્ વિકારથી પૃથક છે. ૨૭ હવે ધ્યાન કરવા સાર આઠ નામનું ધ્યાનાષ્ટક કથન કરે છે.

भवःशर्वोरुद्रःपशुपतिरथोग्रःसहमहांस्तथाभीमेशा
नावितियदभिधानाष्टकमिदम् ॥ अमुष्मिन्प्रत्येकं
प्रविचरतिदेव श्रुतिरपिप्रियायास्मैधाम्नेप्रविहित
नमस्योस्मिभवते ॥ २८ ॥

અર્થ-હે ભુદેવ, આપના અભિધ્યાનાષ્ટકનાં આઠ નામ છે વેદશ્રુતિ એકનામને ભિન્નભિન્ન કરીને કહેછે. પેહલું ભવ,

બીજું સર્વ, ત્રીજું ૩૬, ચોથું પશુપતિ, પાંચમું ઉગ્ર, છઠ્ઠું મહાનપશુને લીધે મહાદેવ, સાતમું ભીમ તથા આઠમું શાન નામ છે. હે ભગવાન (હું અંત્યકર્તા) આપના તુરિયા સ્વરૂપને વારંવાર નમસ્કાર કરૂં છું. ૨૮

નમોનેદિષ્ટાય પ્રિયદવદવિષ્ટાય ચ નમો નમઃ ક્ષોદિ
ષ્ટાય સ્મરહરમહિષ્ટાય ચ નમઃ ॥ નમો વર્પિષ્ટાય ત્રિન
યનય વિષ્ટાય ચ નમો નમઃ સર્વ સ્મૃતે તદિદમિતિ શ
ર્વાય ચ નમઃ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ હે પ્રિયદેવ, સમિપ સ્થિત એટલે આપના અંતર્યા
મિ સ્વરૂપને તથા દુર દિશાને વિશે સ્થિત એટલે આપના
મહાનરૂપને નમસ્કાર કરૂં છું. મન વાણીથી પર એવા આપ-
ના સુક્ષ્મ પ્રદ્ધ, તરંગુ, સર્વ ચરાચર તથા સર્વ ચરાચરથી પ-
ણ પર એવા આપના શુદ્ધ સ્વરૂપને હું નમસ્કાર કરૂં છું. એ
રીને સર્વ દ્રષ્ટા દ્રશ્યરૂપ તમે જ છો. ૨૯ હવે ત્રણ ચરાણુ
વડે શંકરના સગુણ સ્વરૂપ તથા ચોથા પદ વડે નીરગુણ સ્વ-
રૂપનું કથન કરે છે. ૨૯

બહલરજસે વિશ્વોત્પત્તૌ ભવાય નમો નમઃ પ્રબલતમ
સેતત્સંહારે હરાય નમો નમઃ ॥ જનસુખકૃતે સત્ત્વોદ્ધ

કૌમૃડાયનમોનમઃ પ્રમહસિપદેનિસ્ત્રૈગુણ્યેશિવાય
નમોનમઃ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ-હે ભગવાન, સૃષ્ટીની ઉત્પત્તિ કરવાના હેતુથી ધારણ કરેલા રત્નગુણયુક્તઅધિષ્ઠાન એટલે આપના ભવરૂપને સૃષ્ટિ સંહારના હેતુથી ધારણ કરેલા પ્રાપ્તિ તમો ગુણયુક્ત અધિષ્ઠાન એટલે આપના હરરૂપને તથા સૃષ્ટિનું પાલન કરવાના હેતુથી ધારણ કરેલા સત્વગુણયુક્તઅધિષ્ઠાન એટલે આપના મૂરૂરૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરૂં, અને ત્રિગુણથી પર(બ્રહ્મ) એવા તુરિયારૂપી આપના સત્યવિદ્યાનંદ શિવરૂપને હું વારંવાર નમસ્કાર કરૂં. એ રીતે ભક્તિના અધિક તાથી ગ્રંથકર્તા વારંવાર નમસ્કાર કરે છે. ૩૦

કૃશપરિણતિચેતઃ ક્લેશવશ્યંકચેદંકચતવગુણસી
મોહંધિનીશશ્વદૃદ્ધિઃ ॥ इतिचकितममंदीकृत्यमां
भक्तिराधाद्वरदचरणयोस्तेवाक्यपुष्पोपहारम् ૩૧

અર્થ-હે વરદાતા, સ્વરૂપ વીચારની પેઠે આપને કૃશ-એટલે અલ્પ પરિણામ કરૂં. હું કલેશવશ્ય એટલે દુઃખને હીંમે પિરાધનહું. આપનો મહિમા ત્રણ ગુણની મર્યાદાથી

પૃથક વર્તેછે. એ રીતે ભયગણુતો થકો હું આપની નિરભય
ભક્તિ કરૂં છું, અને વાક્યરૂપી પુષ્પોની માળાઓ આપના ચ.
રણુને વિશે અરપણુ કરૂં છું. ૩૧

અસિતગિરિસમંસ્યાત્કજ્જલં સિંધુપાત્રેસુરતરુવર
શાખાલેખનીપત્રમુર્વિ ॥ લિખતિયદિગૃહીત્વા
શારદાસાર્વકાલં તદપિતવગુણાનામીશપારંનયા-
તિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ હે ઇશ, નીલગિરી જેટલા કાળજની સમુદ્ર જેવડા
પાત્રમાં સમાઈ રહે એટલી રૂશનાઈ કરી, આજગત પરનાં જે-
ટલાં દેવતાઈ ઝાડ છે તેમની શાખાઓની લેખણો કરી, પૃ-
થ્વીના પૃષ્ઠ જેવડા કાળજમાં સર્વના કરતાં ચપળ લખનાર
સરસ્વતિ સદાકાળલખ્યાં કરે તો પણ આપના ગુણોનો પાર
આવે નહિ. ૩૨ હવે આ મહિમ્નનો કર્તા પોતાનું નામ ક.
શીવ્યા છતાં ઇશ્વરની સ્તુતિ કરેછે.

અસુરસુરમુનીંદ્રૈર્ચિતસ્યેંદુમૌલેર્ચયિતગુણમહિમ્નો
નિર્ગુણસ્યેશ્વરસ્ય ॥ સકલગુણવરિષ્ઠઃ પુષ્પદંતાભિ
ધાનોરુચિરમલધુવૃત્તૈઃ સ્તોત્રમેતચ્ચકાર ॥ ૩૩ ॥

અર્થ-ખાણાસુરાદિ અસુરો, બ્રહ્માદિ દેવો તથા મનવાદિ

નરેન્દ્રા વગેરે સરવે, જે ઇશ્વરના મસ્તકપર ચંદ્રછે તથા મા-
યાની ઉપાધ સહિત પોતેજ ઇશ્વર છે કે જેમના ગુણોનો
મહિમા અતિ વિખ્યાત છતાં, અનન્વય, વંશપરંમપરાગોત્ર
રાહિત તથા નિરગુણ છે, તે ઇશ્વરનું અરચન(પુજન) કરેછે;
તેમની મધુર પ્રેમાકાર વૃત્તિથી, સકલ ગુણોથી સંયુક્ત એ-
વો હું પુષ્પદંત આચારિ, આ મહિમ્ન સ્તોત્રવડે સ્તુતિકરું છું.
૩૩ હવે પુષ્પદંત આચારી પોતાની સિદ્ધિની ફરી પ્રા-
પ્તિને વાસ્તે શંકરની સ્તુતી કરેછે.

અહરહરનવદ્યંધૂર્જટેઃ સ્તોત્રમેતત્પઠતિપરમમત્તયા
શુદ્ધચિત્તપુમાન્યઃ॥ સમવતિશિવલોકેરુદ્રતુલ્યસ્ત
યાત્રપ્રચુરતરધનાયુઃપુત્રવન્કીર્તિમાંશ્ચ ॥ ૩૪ ॥

અર્થઃ-જેના પુશ્પતૂલ્ય દાંતછે, સકળ ગંધર્વોનો રાજા
છે, દેવોનાદેવ શંકરનો દાસછે તેણે ચંદ્રશેખર એટલે મહા-
દેવના આ મહિમ્ન સ્તોત્રની રચના કરીછે. શંકરના શેષને
લીધે પુશ્પદંત આચારીની આકાશ ગમનની સિદ્ધિનો નાશ
થયોછે તેથી દેવોના ગુરૂશંકરની સ્તુતિ આ મહિમ્ન સ્તોત્ર-
માં કથન કરીછે. આ મહિમ્ન સ્તુતિ સર્વની સ્તુતિયો કરતાં
અધિક તથા દિવ્ય છે; કારણ કે આ સ્તુતી દિવ્ય આત્મા-
ના પ્રાપ્તિના હેતુ છે તેથી આ સ્તોત્ર દિવ્ય છે. ૩૪

હવે મહિમ્નસ્તોત્રના પાઠનું કૃણ કથન કરેછે.

મહેશાન્નાપરોદેવોમહિમ્નોનાપરાસ્તુતિ॥ અધોરાન્ના
પરોમંત્રોનાસ્તિતત્ત્વંગુરોઃપરમ્ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ-આ મહિમ્નસ્તોત્રનો કર્તા હું પુરુષદંત આચારી ક-
હુંદું કે, જે મનુષ્ય હાથ જોડીને, શંકરમાં ચિત લગાવીને,
શ્રદ્ધાવડે આ મહિમ્નસ્તોત્રનો પાઠ કરે છે તે પુરુષ કિંનરોએ
સ્તવનકરેલા શિવની સમીપ કૈલાશમાં વાસ કરેછે. આ મ-
હિમ્નનો પાઠકરનાર પુરુષનું ઇંદ્રાદિ દેવો તથા વશિષ્ઠાદિ મુ-
નિયો વગેરે પૂજન કરેછે. જે પુરુષ સકામ ભાવે આ મહિમ્ન-
નો પાઠ કરશે તેપુરુષ સ્વર્ગને પામશે તથા નિસકામપણે ક-
રશેતે પુરુષ મુક્ત થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ કરનારા સર્વ પુ-
રુષો અંતઃકરણ શુદ્ધિદ્વારાએ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ યવાથામોક્ષપામ-
શે; માટે આ મહિમ્ન સ્તુતિનું મહાન ફલ છે. ૩૫

દીક્ષાદાનંતપસ્તીર્થજ્ઞાનંયાગાદિકાઃક્રિયાઃ॥

મહિમ્નસ્તવપાઠસ્યકલ્પાનાર્હતિષોડશીમ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ-શંકરસમાન કોઈ દેવ નથી, અધોર મંત્ર સમાન
કોઈ મંત્ર નથી, બ્રહ્મવેત્તા ગુરુસમાન કોઈ ગુરુ નથી; તેમજ
મહિમ્ન સ્તોત્ર સમાન ઇશ્વરની કોઈ સ્તુતિ નથી. ૩૬

કુસમદશનનામાસર્વગંધર્વરાજઃ ત્રિગુણજાધરમોહ

દેવદેવસ્યદાસઃ ॥ સગુરુનિજમાહિમ્નોઘ્રષ્ટણવાસ્યરો
ષાસ્તવનમિદમકાર્પીદિવ્યદિવ્યંમાહિમ્નઃ ॥ ૩૭ ॥

અર્થ-દિક્ષાકર્મના નિયમ, દાન, તપ, તિર્થયાત્રા, હોમ
તથા યજ્ઞાદિ કર્મકાંડ ક્રિયા કરવાથી જે જે ફલોની પ્રાપ્તિ થો
થાયછે, તે સર્વેફલોની પ્રાપ્તિ થોના સમુદાય મહિમ્ન સ્તોત્ર-
ની સોળમી કળાને પોંદોંચતો નથી. ૩૭

સુરવરમુનિપૂજ્યંસ્વર્ગ મોક્ષૈકહેતુંપઠતિયદિમનુષ્યઃ
પ્રાંજલિર્નાન્યચેતાઃ ॥ વ્રજતિશિવસમીપંકિન્નારૈઃ
સ્તૂયમાનઃસ્તવનમિદમમોઘંપુષ્પદંતપ્રણીતમ્ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ-આ મહિમ્નસ્તોત્ર શ્રીપુષ્પદંત આચાર્યનામુખથી
પ્રગટથયુંછે. આ મહિમ્નસ્તોત્રના પાઠથી સર્વ પાપોનું નિ-
વારણ થાયછે; વળી આ સ્તોત્ર શંકરને પ્રિયછે માટે જે પુ-
રૂષ ચિત્તને દબ કરીને, નિજકંઠે પાઠકરેછે તે પુરૂષધર ભુત-
પતિ હમેશ પ્રસન્ન થાયછે. એ શંકરની કૃપાદષ્ટિથી મુમુક્ષુ-
જ્ઞાને બોધ થાયછે. ૩૮

શ્રીપુષ્પદંતમુખ પંકજનિર્ગતેનસ્તોત્રેણકિલ્બિષહરે

ગહરાપ્રિયેણ ॥ કંઠસ્થિતેનપઠિતેનસમાહિતેનસુપ્રી
ણિતોભવતિભૂતપતિર્મહેશઃ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ-જેપુરુષ પ્રાતઃકાલે ઉઠીને પરમભકિતવડે શંકરની
સ્તુતીનો આ પાઠ કરશે તે પુરુષ ચીતશુદ્ધિ દ્વારાએ શીવ-
લોકમાં રૂપદૃશ્યજ્ઞાનવાન થશે. સકામી પુરુશોના આત્માકાર્ય
કારણ સહિત ધનપુત્રાદી સમૃદ્ધી યુક્તથશે. આ મહિમ્નનો
પાઠ કરનારો પુરુષ દીર્ઘાયુ થવા છતાં પુત્ર તથા કીર્તિમાન
થશે. આ મહિમ્નનો પાઠ સકામી પુરુશોને સકળ ભોગોનો
હેતુ છે તથા નિસકામી પુરુશોને અંતઃકરણની શુદ્ધિથવાથી
જ્ઞાનપ્રાપ્તિને લીધે મોક્ષનો હેતુ છે. ૩૯

હવે આ સ્તોત્રની સમાપ્તિ કરે છે.

इत्येषावाङ्मयीपूजाश्रीमच्छंकरपादयोः॥ अर्पिता
तेनमेदेवः प्रीयतां वै सदाशिवः ॥ ४० ॥

અર્થ-પવીત્રતાના હેતુયુક્તનું આસ્તોત્ર સમાપ્ત થયું છે.
આસ્તોત્રનું કથન પુષ્પદંત ગંધર્વે કર્યું છે. આમહિમ્નસ્તોત્ર
તુલ્ય બીજું કોઇપણ સ્તોત્ર નથી; તેથી આ સ્તોત્રવીશેષ
વર્ણનું મન આસક્ત થાય છે. આ સ્તોત્રમાં માત્ર ઇશ્વરનું જ વર્ણન
કર્યું છે; કારણ કે ઇશ્વરના ગુણકથનની આગળ બીજું
સકળ ચતુરાધર્યો બ્યર્થ છે. ૪૦

॥ઈતિશ્રીપુષ્પદંતગંધર્વરાજવિરચિતં શ્રી શિવમહિ
ન્નાસ્વ્યસ્તોત્રસંપૂર્ણમ્ ॥ ॥ શ્રીસાંબસદાશિવાર્પણ
મસ્તુ ॥ ॥ શુભંભવતુ ॥

દોહોરા-છષ્ટદેવનું ધ્યાન કરી, શંકર નામ ઉચારી;ભા
ષા પદ પ્રકાશ આ, ટીકા કરી વીચારી. ૧. આનો કરે
વીચાર જે, ત્રણવાર ચીત્તમાંય; પદ અન્વય પ્રકાશ થઈ,
સંશય ચીત્તનો જાય. ૨. મુક્તાનંદ પરમહંસે આ, નીજ
બુદ્ધનુંસાર; પદ આશય પ્રગટ કરી,કીધો સુગમ પ્રકાર.૩.
ઈતીશ્રી ભાષા પદપ્રકાશ મહિમ્ન ટીકા મુક્તાનંદ પરમહં-
સેન વીરચીતા સંપૂર્ણ સમાપ્ત શુભં ભવતુ.

॥ अथ शिवपंचाक्षरस्तोत्र प्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ नागेंद्रहाराय त्रिलोचनाय
 भस्मांगरागाय महेश्वराय ॥ नित्याय शुद्धाय दिगंब
 राय तस्मै नकाराय नमः शिवाय ॥ १ ॥ मंदाकि
 नीसालिलचंदन चर्चिताय नंदीश्वरप्रमथनाथ महेश्व
 राय ॥ मंदारपुष्प बहु पुष्प सूपूजिताय तस्मै मक
 राय नमः शिवाय ॥ २ ॥ शिवाय गौरीवदनाव्जवृं
 दसूर्याय दक्षाध्वर नाशकाय ॥ श्री नीलकंठाय
 वृषध्वजाय तस्मै शिकाराय नमः शिवाय ॥ ३ ॥
 वसिष्ठकुंभोद्भवगौ तमार्यमुनींद्रदेवार्चित शेखरा
 य ॥ चंद्रार्कवैश्वानरलोचनाय तस्मै वकाराय न-
 मः शिवाय ॥ ४ ॥ यक्षस्वरूपाय जटाधराय पि
 नाकहस्ताय सनातनाय ॥ दिव्याय देवाय दिगं
 बराय तस्मै यकाराय नमः शिवाय ॥ ५ ॥ पंचा

क्षरमिदं पुण्यं यः पटेच्छिव सन्निधौ ॥ शिवलो-
कमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ६ ॥ इति श्री
मच्छंकराचार्याविरचितं शिवपंचाक्षरस्तोत्रं संपू-
र्णम् ॥ श्रीसांवसदाशिवार्पणमस्तु ॥ ६ ॥

॥ अथ शिवमानसपूजा प्रारंभः ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ रत्नैः कल्पितमासनं हिम-
जलैः स्नानं च दिव्यांवरं नानारत्नविभूषितं सुगमदा
मोदांकित चंदनम् ॥ जातीचंपकविल्वपत्ररचितं
पुष्पं च धूपं तथा दीपं देवदयानिधे पशुपते तृत्क
ल्पितं गृह्यतां ॥ १ ॥ सौवर्णे मणिखंडरत्नरचिते
पात्रे घृतं पायसं भक्ष्यं पंचविधं पयोदधियुतं रंभा
फलं पायसम् ॥ शाकानामयुतं जलं रुचिकरं क-
पूरखंडोज्ज्वलं तांबूलं मनसा मया विरचितं भक्त्या
प्रभो स्वीकुरु ॥ २ ॥ छत्रं चामरयोर्युगं व्यजनकं

चादर्शकं निर्मलं वीणाभेरिमृदंगकाहलकलागतिं
 च नृत्यं तथा ॥ साष्टंगं प्रणतिः स्तुतिर्बहुविधा
 एतत्समस्तं मया संकल्पेन समर्पितं तवाविभो पू-
 जां गृहाण प्रभो ॥ ३ ॥ अत्मात्वं गिरिजा मतिः
 सहचराः प्रणाः शरीरं गृहं पूजा ते विषयोपभोग
 रचना निद्रा समाधिस्थितिः ॥ संचारः पदयोः
 प्रदक्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वागिरो यद्यत्कर्म क-
 रोमि तत्तदखिलं शंभो तवा राधनम् ॥ ४ ॥ कर
 चरणरुतं वाक्कायजं कर्मजं वा श्रवणनयनजं वा
 मानसं वाऽपराधं ॥ विहितमविहितं वा सर्वमेतत्क्षम
 स्वजय जय करुणाब्धे श्रीमहादेव शंभो ॥ ५ ॥

समाप्त.

